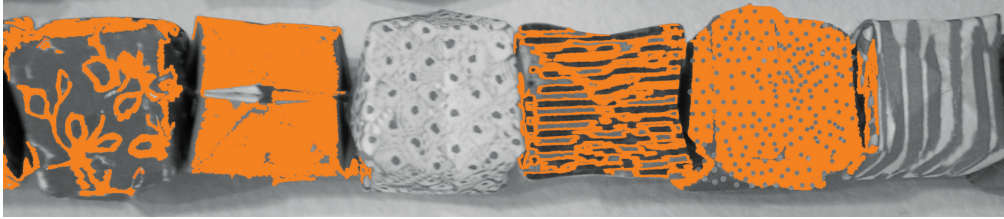

Godišnji skup Hrvatskog etnološkog društva

**IDENTITETI IZMEĐU ZBILJE I NARACIJE:
VIŠESTRUKOST, MIJENE, PRIJEPORI**

Zagreb, 6. – 7. lipnja 2013.

Identiteti između zbilje i naracije: višestrukost, mijene, prijepori

Organizatori:

Hrvatsko etnološko društvo

Institut za etnologiju i folkloristiku

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Organizacijski odbor:

Jasna Čapo

Zoran Čiča

Valentina Gulin Zrnić

Petra Kelemen

Nevena Škrbić Alempijević

Prijelom, fotografija i oblikovanje naslovnice:

Maša Hrvatinić

Zagreb, svibanj 2013.

Dvadeset godina intenzivno se razgovara – a ujedno i pregovara – o hrvatskom identitetu iz rakursa različitih društvenih i humanističkih disciplina. Rasprave izlaze daleko izvan stručnih krugova i vode se u medijima, politici i društvu općenito, prvo potaknute formiranjem hrvatske države, a odnedavno i njezinim uspješnim pregovorima oko pridruživanja Europskoj uniji. Etnologija i kulturna antropologija je pritom u tim raspravama, pogotovo kad je riječ o javnim istupima, relativno manje prisutna od ostalih disciplina, premda ima temeljne spoznaje o temi. Naime, kritička etnologija i kulturna antropologija je prije otprilike pola stoljeća utvrdila kako se granice kultura i naroda ne preklapaju, odnosno kako na temelju kulturnoga inventara ne možemo ništa pouzdano reći o etničkoj/narodnoj pripadnosti neke kulturne skupine. To se posebice izrazito uočava u pograničnim područjima i u etnički mješovitim područjima gdje različite etnije/narodi dijele iste obrasce kulture (uključivo i govor), obrasce koji nadilaze etničke i državne granice. Usto, prije tridesetak godina naša se znanost inspirirala dekonstrukcijskim i subjektivističkim pristupima u znanosti, a sintagme kao “izmišljanje tradicije”, “konstrukcija/proizvodnja identiteta”, “proces identifikacije”, “instrumentaliziranje identiteta” i sl. postale su ključnim polazištima u svim raspravama o suvremenim identitetima, bilo da je riječ o lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili nadnacionalnoj razini. Shvaćeni kao relacijski, kontrastivni, situacijski i dinamični koncepti, identiteti – kako ih poima suvremena etnologija i kulturna antropologija – uvijek su u mijeni, ovisni su o društvenom i političkom trenutku, o trenutno relevantnim drugima spram kojih se skupina identificira i o odnosima moći unutar kojih se zbiva identifikacijski proces. U takvom poimanju oni su narativna konstrukcija i projekcija u sadašnjosti i budućnosti, a ne ontološka datost utemeljena u prošlosti.

Znanstveno-stručnim skupom želi se rezimirati pisanja o hrvatskom identitetu iz rakursa discipline kojoj su pitanja kulture i identiteta temeljno obilježje i jezgrena definicija, u godini u kojoj će se ta pitanja ponovno zaoštriti zbog pristupanja Hrvatske Europskoj uniji.

PROGRAM

SRIJEDA, 5. lipnja 2013. godine

(Medijateka Francuskog instituta, Preradovićeve 5, Zagreb)

18:00 predstavljanje zbornika *Hrvatska svakodnevnica. Etnografije vremena i prostora*, urednice Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013.

U predstavljanju će sudjelovati:
Martine Segalen, Sanja Puljar D'Alessio i urednice.

ČETVRTAK, 6. lipnja 2013. godine

(Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeve 42, Zagreb)

9:30 – 11:30 Skupština Hrvatskog etnološkog društva i dodjela nagrada "Milovan Gavazzi"

11:30 – 12:30 Ivan Čolović: Politika identiteta u savremenoj Srbiji

12:30 – 14:00 stanka

14:00 – 16:00 Identiteti hrvatske tranzicije

Ines Prica: Identitet hrvatske tranzicije

Orlanda Obad i Duško Petrović: Lovčić – selo u nastajanju

Andrea Matošević: Herojski *bricolage* post-jugoslavenske strip naracije

Boris Koroman: Konstrukcije pripovjedačkih identiteta u savremenoj hrvatskoj prozi s temom tranzicije

Ozren Biti: Nogomet, pivo i reklame: stari identifikacijski modeli kao novi interpretacijski izazovi

Cody McClain Brown: Who Fights First?

Mobilizing early participants in domestic conflict

Ivana Družetić: Živjeti u prijelazu:

perspektiva tranzicijske generacije

16:00 – 16:15 stanka

16:15 – 17:15 Baština, zaštita, identiteti

Zoran Čiča: Kolijevka u kojoj je simbolički rođena demokratska Hrvatska

Ana Mlinar: Prostorno-arhitektonske vrijednosti kao dio identiteta i očuvanje na primjeru sanacije rodne kuće kardinala Alojzija Stepinca

Ivica Filipović: "Ad turres" u svjetlu oblikovanja crikveničkog kulturnog identiteta

17:15 – 17:30 stanka

17:30 – 19:00 Hodočasnička mjesta u pograničju: od nacionalno-religijskih projekata do međureligijskog dijaloga

Luka Šešo: Od mjesta straha do svetišta – o izgradnji poželjnog identiteta

Mario Katić: *Gospa Kondžilska* kao simbol identiteta i zalag povratka Hrvata u Bosnu i Hercegovinu

Lejla Hairlahović: Komemoracija u Srebrenici kao prostor proizvodnje identiteta

Zvonko Martić i Marijana Belaj: Katoličko svetište u muslimanskom okružju: suradnja, solidarnost i međureligijski dijalog u Olovu (Bosna)

PETAK, 7. lipnja 2013. godine

(Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, Zagreb)

9:00 – 10:00 Rakursi istarskog identiteta

Tanja Kocković Zaborski: *Supa* – istarska "lula mira"

Tamara Nikolić Đerić: Nacionalni vs. regionalni identitet: primjer istarskih iseljenika u Argentini

Ivona Orlić: Etnografski muzej Istre kao čuvaonica identiteta

10:00 – 11:00 Hrvati u Boki kotorskoj

Marijeta Rajković Iveta: Identiteti Hrvata u Boki kotorskoj

Tihana Rubić: Obiteljski život i odnosi kao čimbenici identifikacije

Matija Dronjić: Identitet i svadbeni običaji bokeljskih Hrvata

11:00 – 11:15 stanka

11:15 – 12:15 Identiteti iz manjinske perspektive

Koraljka Kuzman Šlogar: "Ja sam Hrvat, ali sam Slovak" – modus vivendi jedne etničke zajednice

Milana Černelić: Obnovljeni bunjevački običaj ophoda kraljica kao svojevrsni primjer folklorizacije identiteta manjinskih zajednica u Mađarskoj

Eszter Punczman: Promišljanja zagrebačkih i budimpeštanskih studenata o mađarskoj i hrvatskoj kulturi i identitetu

12:15 – 13:45 Gradovi, festivali, sjećanja, identiteti

Marijana Paula Ferenčić i Helena Mijić: Šetnja kroz povijest: kulturnoantropološka analiza Zagrebačkog vremeplova – Gornji grad u prošlosti

Ives Vodanović: *Fešta istriana* – festivali i posebna događanja u kontekstu destinacijske slike unutrašnje Istre

Ana Vračar: Izgubljena *fiumanità* i identitet Rijeke

Tonja Sedlar: "Varaždin: grad u kojem anđeli spavaju"

Kristina Vugdelija: Čavoglave – prijeporno mjesto sjećanja

13:45 – 15:00 stanka

15:00 – 17:00 Nematerijalna kultura, UNESCO i politike identiteta

Naila Ceribašić: Osjećaj, pravo i resurs: rodni identitet u UNESCO-vu programu nematerijalne kulturne baštine

Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić: *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*: praksa i refleksija

Ivana Katarinčić: Višestruki identiteti tanga

Iva Niemčić: Internetska prezentacija nematerijalne kulturne baštine

Joško Čaleta: Tradicijska izvedba kao *(po)granično* vlasništvo – slučaj *ojkanja*, zaštićene nematerijalne baštine

Tvrtko Zebec: Registracija kulturnih dobara – stvaranje baštine i ugleda *i/ili* isprobavanje moći

17:00 – 17:15 stanka

17:15 – 18:15 Identiteti u etnologiji i kulturnoj antropologiji

Aleksandar Bošković: Identitet u savremenoj antropološkoj teoriji

Tomislav Pletenac: "Narod je najniži sloj našega naroda". Hrvatska etnologija između klasnog i etničkog identiteta

Sanja Lončar: Istraživanja i razmišljanja o narodnom graditeljstvu u kontekstu rasprava o hrvatskom nacionalnom identitetu

18:15 zatvaranje skupa

Ivan Čolović

Znanstveni savjetnik Etnografskog instituta SANU u mirovini;
izdavač i urednik Biblioteke XX vek, Beograd

POLITIKA IDENTITETA U SAVREMENOJ SRBIJI

Tema identiteta, a posebno srpskog nacionalnog identiteta, pojavila se u Srbiji početkom 1980-ih godina. Najpre su se njome bavili predstavnici nacionalističke kulturne elite, a kada ta elita sklapa neformalni politički savez sa Miloševićevim režimom, nacionalni identitet se seli u državne medije i oficijelni politički diskurs. Ona se tu održala i u toku sledeće tri decenije i bila interpretirana u vezi sa aktuelnim političkim i ratnim zbivanjima 1990-ih godina, a zatim u kontekstu političkih prilika u kojima su dominantna pitanja bili gubitak Kosova i evropske integracije. Kao tema i kao termin nacionalni identitet se danas u Srbiji i dalje dobro drži, u njegovu "odbranu" ustaju nosioci vlasti, ali ga diskurzivno neguje i većina opozicionih partija, o njemu pobožno brine Srpska pravoslavna crkva, u njegovu ime se tuku huligani na sportskim priredbama, a o simbolima identiteta – jeziku, pismu, veri, tradiciji, istoriji itd. – i njihovoj ugroženosti raspravlja se u raznim forumima na internetu. S druge strane, poslednjih godina je u Srbiji o nacionalnom identitetu, politici identiteta i identitetskom diskursu objavljeno više kritičkih analiza i studija.

Ines Prica

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

IDENTITET HRVATSKE TRANZICIJE

Izlaganje će predstaviti ključne dileme i konceptualna čvorišta znanstvene analitike hrvatske tranzicije, odnosno kulturnoantropološkog i društvenoznanstvenog bavljenja kulturnim i društvenim fenomenima posljednjih dvadesetak godina. Pokušat će odgovoriti može li se na tom tragu govoriti o zasebnom "identitetu hrvatske tranzicije" koji bi se oslanjao ili pak otimao spoznajama postojećih identitetnih teorija.

Orlanda Obad

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Duško Petrović

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

LOVČIĆ – SELO U NASTAJANJU

Lovčić je selo kraj Slavonskog Broda, u kojem danas ne živi više od 60 stanovnika. Sadašnja je demografska i socijalna situacija u selu loša: velik dio zemlje koja okružuje selo pripada državi, u selu nisu riješena osnovna infrastrukturna pitanja poput opskrbe vodom, a u općinskom proračunu nema dovoljno novca za izradu prijave na fondove EU, koji se u službenim politikama predstavljaju kao mogući pokretač razvoja.

Pripadnici srednje generacije preživljavaju na različite načine: neki rade na obližnjoj farmi, drugi obavljaju poslove u lokalnim strukturama vlasti i istodobno se pokušavaju prilagoditi preporukama za ruralni razvoj, pa traže načine da obnove naslijeđene kuće kako bi se počeli baviti ruralnim turizmom. U ovom izlaganju autori će kroz prikaz stanja u Lovčiću uoči pristupanja EU pokušati locirati osjetljive točke ruralnih krajeva u Hrvatskoj, koristeći se i recentnim radovima o utjecaju politika EU na ruralna područja u novijim zemljama članicama. Ovo izlaganje posljedica je suradnje izlagača na projektu "Osnaživanje lokalnog ekonomskog rasta sela Lovčić" koji je započeo u siječnju 2013. godine, a provode ga Udruga "eko-etno" selo Lovčić i Udruga CROrk – Centar za razvoj i očuvanje ruralnih krajeva.

Andrea Matošević

Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma,
Odjel za studij na talijanskom jeziku, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

HEROJSKI BRICOLAGE POST-JUGOSLAVENSKE STRIP NARACIJE

Corto Maltese, strip junak i "simbol zapadnjačke pustolovnosti", apatrid rođen "bez linije sudbine na dlanu", a koji 2001. godine u filmu *Dust* Milča Mančevskog biva ubijen u bespućima Makedonije upravo poradi "ne-pripadanja", pokazat će se antitezom serije nacionalno obojenih heroja "rođenih" devedesetih godina u Hrvatskoj i Srbiji unutar domene Malteseova prvobitnog medija – devete umjetnosti. Stripovi u kontekstu gradnje i problematizacije radnje funkcioniraju suprotno, jer njihova je sadržajna okosnica izbjegavanje postavljanja kompleksnog pitanja (ne)pripadanja i promišljanja djelovanja izvan zadanih koordinata neupitno pravedne borbe i hrabrosti etnički "očišćenih" novovjekih, gdjekad i doslovno, rizomatski, ukorijenjenih junaka. Ipak, oni se predstavljaju kao hibridi lokalnog, poopćenih mjesta "tradicije", s pop-kulturnim elementima – poput citata u *Dustu* obraćaju se publici koja razumije rječnik (g)lokalne *lingue franche*, publici koja se prepoznaje u oba koda – "elementima pop-kulture ali i onima interpretiranim lokalnim, riječju 'našim'". No, da bi radnja stripa uopće kulminirala "našim" i funkcionirala kao dominantna prizma kroz koju čitamo/gledamo/konstruiramo ove mahom post-socijalističke *devetoumjetničke* uratke, potreban je "zajednički nazivnik" koji čine "uzročno-posljedična" veza "obiteljske traume socijalističkog perioda" i njezin nastavak, odnosno iskustvo života u inozemstvu, dijaspori, što likovima kao što su Savo (Knindže) i napose Hrvoje Horvat (Superhrvoje) daje nadnacionalnu patinu te otvara prostor dvostrukoj interpretaciji "njemačkih korijena" – onih stripovsko-biografskih, ali i povijesno dubljih i problematičnijih – umjetničko-genealoških.

Boris Koroman

Odjel za humanističke znanosti, Odsjek za kroatistiku, Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

KONSTRUKCIJE PRIPOVJEDAČKIH IDENTITETA U SUVREMENOJ HRVATSKOJ PROZI S TEMOM TRANZICIJE

Na reprezentativnom uzorku od tridesetak hrvatskih romana i nekoliko zbirki kratkih priča, nastalih u posljednja dva desetljeća, prikazat će se konstrukcija identiteta subjekta u tekstu. Primarni metodološki okvir kod ovakvog tipa

analiza predstavljaju književna teorija i teorija pripovijedanja (npr. Barthes, Booth, Genette), odnosno konstrukcija pripovjedača kao subjekta-nositelja naslojenih odrednica identiteta, međutim on se nužno mora širiti zahvaćajući interese kulturalnih studija i šireg polja humanistike (npr. Hall, Williams, Bourdieu, Anderson). Građa obuhvaća tekstove koji tematiziraju političku i društvenu tranziciju te se kompleksan odnos pripovjedača, fokalizatora i likova prema dijegetičkoj stvarnosti (koja u ovom slučaju pripada mimetičkom modelu) aktualizira nizom modusa kojima pripovjedni subjekt naslojava razine svoje identifikacije: autolegitimacijom, konstruiranjem Drugog te na druge načine ovisne o funkciji u naraciji. U zamjetnom broju književnih tekstova okviri identifikacije i autolegitimacije upućuju na različite odrednice predtranzicijskog razdoblja te se dominantno određuju različitim subkulturnim ili kontrakulturnim, ali prošlim, identitetima (bivši panker, roker, alternativac). Pri tome se u tom pripovjedačkom modusu zadržava povlaštena pozicija fokalizatora nadređenog po obrazovanosti ili intelektualnoj kapacitiranosti, što se može tumačiti i kao modernistički zaostatak, poveziv s književnom povijesti. U korpusu se, međutim, mogu prepoznati i drugačiji glasovi tranzicije koji se artikuliraju u različitim modalitetima otpora, sumnje, kooptacije ili predaje. Konstruktivne odrednice identiteta pripovjedača, fokalizatora i likova usmjerene su više iz vremena prošlog prema slabo razlučivoj (a posljedično utjecajnoj) stvarnosti i aktualnosti tranzicije, odnosno, u velikoj su mjeri obuhvaćene značenjima postsocijalističkih artikulacija, nego li su projektivno usmjerene. Za ovu je temu nezaobilazna i identitetska odrednica "urbanosti" kao dominantna čitavoga korpusa (Nemec, Kolanović) pa valja opisati proturječne učinke te razine identiteta (kako pripovjednih subjekata, tako i tekstova). Literarne konstrukcije identiteta odvijaju se u specifičnom književnom polju, ograničenoga djelovanja, doduše, no predstavljaju i gradivnu jedinicu i specifičnu projekciju nacionalnoga identiteta.

Ozren Biti

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

NOGOMET, PIVO I REKLAME: STARI IDENTIFIKACIJSKI MODELI KAO NOVI INTERPRETACIJSKI IZAZOVI

Televizijski promidžbeni program u Hrvatskoj posljednjih desetak godina neposredno prije i tijekom europskih i svjetskih prvenstava u nogometu obiluje reklamama za pivo koje se poigravaju različitim aspektima široko shvaćene nogometne kulture. Za potrebe ovog izlaganja analizira se jedan manji korpus reklama i reklamnih kampanja, s polazišnom pretpostavkom da

su one prilagođene ne samo specifičnom vremenskom kontekstu u kojem se pojavljuju, nego, sadržajem i porukama, i ciljanom tržištu. To podrazumijeva da se u njima aktiviraju simboli podjednako muškosti i nacije. Za očekivati je također da su u tim reklamama ponuđeni maskulini i nacionalni identifikacijski modeli međusobno vrlo dobro usklađeni.

Poseban interpretacijski izazov proizlazi iz činjenice da domaća proizvodnja i potrošnja nogometa, reklama i piva nisu statične, već su u stalnoj mijeni pa ni kroz njih modelirani identiteti ne mogu biti drukčiji.

Cody McClain Brown

Američki institut, Zagreb; PhD Candidate, Political Science, University of Kansas

WHO FIGHTS FIRST? MOBILIZING EARLY PARTICIPANTS IN DOMESTIC CONFLICT

The paper explores who fought first on the Croatian side in the Homeland War. Using interviews with war veterans I examine the differences between early participants, those that engaged in fighting before Croatia's declared independence on June 25, 1991, and later participants who joined after June 25, 1991. I find that the earliest joiners were social joiners who belonged to a pre-existing community. Membership in this community was delineated by an individual's stance on the *hrvatska stvar* (translated here as the Croatian question). I show that the level of one's integration into this community through interpersonal relationships strengthened the likelihood that he would be recruited and become involved.

Ivana Družetić

Studentica Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ŽIVJETI U PRIJELAZU: PERSPEKTIVA TRANZICIJSKE GENERACIJE

Polazište rada je percepcija hrvatskog tranzicijskog stanja iz perspektive/ kao perspektive mladih generacija; onih rođenih tijekom tranzicije, a čije se životne okolnosti još uvijek odvijaju "na putu". Odakle su to njihovi roditelji krenuli i kamo nastoje stići, pitanje je koje proizlazi iz oglašivanja na tranzicijsku evokaciju smjera i prebivanje u vakuumu prelaska. Uz paralelno prihvaćanje mistične neodredivosti izvora raznorodnih aktualnih kriza, doima

se da postoji kako neviđeni cilj, tako i nevidljivi uzrok promjene.

Društvene i ljudske vrijednosti koje pritom primaju u naslijeđe kao svojevrsnu etičku amortizaciju "na putu (iz) krize" interferencija su konceptualnog naslijeđa socijalizma i novoprisvojenih kapitalističkih vrijednosti. Tranzicijske resemantizacije bremenitih pojmova poput *solidarnosti* razvijaju hibridne kategorije u središtu ovog napredujućeg semantičkog pomaka. Rad propituje potrebe i promišlja načine na koje se "vrijednosti u tranziciji" prisvajaju od onih koji živjeti u njoj jedino i poznaju.

SESIJA: BAŠTINA, ZAŠTITA, IDENTITETI

Zoran Čiča

Konzervatorski odjel u Zagrebu, Uprava za zaštitu kulturne baštine,
Ministarstvo kulture

KOLIJEVKA U KOJOJ JE SIMBOLIČKI ROĐENA DEMOKRATSKA HRVATSKA

Prilikom središnje javne svečanosti na Trgu bana Jelačića u Zagrebu 30. svibnja 1990. godine povodom konstituiranja prvog višestranačkog saziva Sabora Republike Hrvatske nakon II. svjetskog rata, odvio se mali ritual. Tom prilikom na pozornici su okupljeni najviši državni dužnosnici i vjerski poglavari, a ispred njih na središnjem mjestu pozornice nalazila se drvena tradicijska kolijevka u kojoj se simbolički nalazila mlada hrvatska država. Dr. Franjo Tuđman, koji je toga dana izabran na funkciju predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Hrvatske, u simboličkoj je ceremoniji, koja je na inovativan način političkog rituala predstavljala etnografski konstrukt običaja darivanja djeteta prilikom rođenja, darivao novorođenu demokratsku Hrvatsku kruhom, zlatnim dukatom i perom kao simbolima blagostanja, bogatstva i kulture odnosno znanja, dakle ukupnog prosperiteta države. Potom su svoje molitve i blagoslove na kolijevku usmjerili i kardinal Franjo Kuharić i glavni imam za Islamsku zajednicu Hrvatske i Slovenije Ševko ef. Omerbašić.

Na tu zaboravljenu i zagubljenju kolijevku stjecajem okolnosti naišao sam 2012. godine u mraku tavana jednog čardaka u naselju Okuje nedaleko od Velike Gorice. U pripremi je njezin upis na Listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara RH te muzejski otkup i pohrana.

Ana Mlinar

Konzervatorski odjel u Zagrebu, Uprava za zaštitu kulturne baštine,
Ministarstvo kulture

PROSTORNO-ARHITEKTONSKE VRIJEDNOSTI KAO DIO IDENTITETA I OČUVANJE NA PRIMJERU SANACIJE RODNE KUĆE KARDINALA ALOJZIJA STEPINCA

Identitet prostora ogleda se u njegovim prirodnim i graditeljskim značajkama. Osnovne prirodne značajke su: geomorfološke (konfiguracija terena, vodene površine i sl.), pedološke (šume, usjevi i općenito korištenje tla).

Ovi elementi oblikuju krajobraznu sliku prostora. Graditeljske značajke obuhvaćaju tipologiju naselja, mrežu prometnica, zgrade, odnos izgrađenog i neizgrađenog, što formira kulturni krajolik. Prostorni identitet ogleda se i kroz razinu uređenosti i održavanja prirodnog i kulturnog resursa pa imamo harmoniju ili konflikt. Prema međunarodnim propisima, naselja su svjedočanstva kulturnog stvaralaštva, pa je njihovo integriranje u suvremenost temelj prostornog planiranja. Konceptcija zaštite ima za cilj osigurati uravnoteženost povijesnih oblika i suvremenih zahvata pa uključuje očuvanje i/ili rekonstrukciju:

- autentičnog reljefa i pejzaža,
- povijesne slike naselja (karakterističnih vizura i dominantni),
- povijesne matrice (tipologiju parcelacije i građevnu strukturu),
- tradicionalnih funkcija i sadržaja,
- očuvanje kultiviranih površina (vrtova, voćnjaka, pašnjaka),
- pojedinačnih objekata kulturne baštine.

Nažalost, kod nas su česti konflikti u prostoru ili zbog propadanja kulturne baštine ili neprimjerene nove izgradnje. Stoga je obnova graditeljske baštine značajan pomak očuvanja prostornog identiteta.

U posljednje vrijeme aktualna je obnova rodne kuće kardinala Alojzija Stepinca u Brezariću. Kuću smo dokumentirali i upisali na Listu zaštićenih kulturnih dobara, Z-3766. Građena je u drugoj polovici 19. stoljeća kao podrumljena prizemnica od kamena. U njoj se 1898. godine rodio Alojzije Stepinac. Sredinom 20. stoljeća okućnica i kuća podijeljena je na 3 cjeline. U sjevernom dijelu kuće 2005. godine otvorena je izložba koja pokuštvom dočarava ambijent u kojem je rođen A. Stepinac. Valorizirali smo ju kao zbirku i zaštitili pod brojem Z-5442. Zbog lošeg stanja zgrade pokrenuli smo obnovu. Do danas je sanirano krovšte, stolarija, statika s devet zatega na škare. Ostaje još obnova pročelja, pročeljne plastike te uređenje parcele s pripadajućim objektima. Nadamo se sredstvima u 2013. godini. Okućnica je u stambeno-gospodarskoj funkciji, povremeno u vjerskom turizmu, što je značajno za revitalizaciju kraja.

Konzervatorske smjernice i nadzor: Tomislav Petrinc, dipl. ing. arh. i Ana Mlinar, dokumentacija ER-DE studio, financijska sredstva: Ministarstvo kulture, Zagrebačka županija i Ministarstvo turizma.

Ivica Filipović

Zavičajni muzej "Stjepan Gruber", Županja

**"AD TURRES" U SVJETLU OBLIKOVANJA
CRIKVENIČKOG KULTURNOG IDENTITETA**

U radu će biti riječi o revidiranju i oblikovanju lokalnog kulturnog identiteta grada Crikvenice u kojem se arheologija koristi kao referentna točka novog razvoja i razmišljanja o budućnosti lokalne zajednice. Na primjeru Crikvenice pokazat će se kako je otkriće arheološkog lokaliteta sa sačuvanim rimskim keramičarskim pećima u središtu grada dovelo do preispitivanja lokalnog kulturnog identiteta i prilagodbe potrebama kulturnog turizma. Arheološki lokalitet, osim što potvrđuje ubikaciju rimskog civilnog naselja uz vojnu postaju Ad turrea koja se spominje na rimskom zemljovidu Tabuli Peutingeriani iz 3. stoljeća, omogućuje Crikvenici da se uvrsti u kulturna ishodišta i centre mediteranske povijesti. "Antički" identitet se oblikovao zadnjih, skoro, desetak godina i otkriće antičkog lokaliteta potaknulo je 2008. godine rješavanje pitanja institucionalizacije baštine, odnosno dugo očekivano osnivanje i otvaranje gradskog muzeja. Ta bi nastojanja trebala kulminirati 2013. godine kada će gradske vlasti raspravljati o idejnom projektu arheološkog parka i muzeja na otvorenom. Crikvenici se tako otvara mogućnost izlaska na europsko tržište kulturnog turizma s novim interaktivnim sadržajima. Međutim, u Crikvenici se paralelno može uočiti kako je zbog atraktivnosti arheološke turističke ponude etnografska baština stavljena u drugi plan prilikom oblikovanja lokalnog kulturnog identiteta. Na razini muzeja ta se pojava uočava u tome što etnografska zbirka nije uvrštena u stalni postav te u planovima o njezinom izmještanju, tj. dislociranju u Jadranovo (sačuvana tunera – muzej ribarstva), Selce (etno-kuća), Dramalj (toš za preradu maslina), iako bi ostala pod jurisdikcijom muzeja u Crikvenici. Raspršivanje kulturne ponude nije jednostrano i u budućnosti može ujednačiti kulturnu ponudu čitavog područja. Ipak, održavanje Ribarskog tjedna u rujnu, a ne u jeku turističke sezone, pokazuje kako se festivalizacija etnografske baštine u okviru lokalne zajednice doživljava više kao zatvoren, intiman događaj, dok se Dani Ad turrea, kao evokacija rimske baštine, smještaju u srce turističke sezone u srpnju, kao javni, komercijalni turistički festival.

Luka Šešo

Studijski odjel sociologije, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

**OD MJESTA STRAHA DO SVETIŠTA
– O IZGRADNJI POŽELJNOG IDENTITETA**

U ovom izlaganju želja mi je ukazati na određene mehanizme pri izgradnji identiteta koji se primarno temelje na implementaciji nacionalnih, domoljubnih i vjerskih vrijednosti dok s druge strane dezintegriraju danas nepoželjne identitetske poveznice s "poganskim" vjerovanjima u vještice. Kao primjer navodim ravnokotarsko brdo Vrčevu na kojem su mještani Donjih Raštana 2008. godine izgradili kapelicu posvećenu Blaženoj Djevici Mariji. Tom prigodom lokalni su muškarci iz Međugorja pješke donijeli kip Blažene Djevice Marije kojoj se u čast svake godine 7. listopada organiziraju procesije mnogobrojnih vjernika. Cijela akcija formiranja novog svetišta ne treba čuditi znamo li da je Vrčevu tijekom Domovinskog rata predstavljalo snažno strateško uporište Hrvatske vojske, te se u relativno niskim Ravnim kotarima izdizalo kao simbol otpora i hrvatstva. Upravo stoga mještani su podigli svetište kao simbol zahvalnosti Majci Božjoj i hrvatskim braniteljima koji su očuvali hrvatski i katolički integritet i identitet. No, prema izjavama nekih sugovornika, podizanje svetišta imalo je još jednu svrhu. Od 16. stoljeća ruševine navrh Vrčeva predstavljale su mitski prostor i okupljalište vještica. Nezadovoljni takvom "poganskom" tradicijom (zbog koje je "Vještice brdo Vrčevu" više puta bilo prikazano na nacionalnoj televiziji) lokalni stanovnici odlučili su podići kapelicu i posvetiti je Blaženoj Djevici Mariji. Na taj način željeli su pokazati javnosti da njihov identitet ne čine "poganska praznovjerja" i vještice, već katoličanstvo i Blažena Djevica Marija koja je pomogla braniteljima u očuvanju hrvatstva na, danas već preimenovanom, Marijinom brdu Vrčevu.

Mario Katić

Odjel za etnologiju i kulturnu antropologiju, Sveučilište u Zadru

GOSPA KONDŽILSKA KAO SIMBOL IDENTITETA I ZALOG POVRATKA HRVATA U BOSNU I HERCEGOVINU

Čudotvorna slika Majke Božje Kondžilske prvi puta se spominje 1779. godine prilikom opisa vizitacije biskupa Marka Dobretića župi Komušina. Dva i pol stoljeća slika je svrha i cilj hodočašća na brdo Kondžilo gdje se svake godine u procesiji nosi kako bi se, prema predaji, ispunio zavjet župljana. Prema predaji, sliku je pronašao musliman iz obližnjeg sela Mrkotić, čuvao ju u svom *hambaru*, donosila mu je obilje, ali budući da nije njegov svetac, morao ju je prodati Hrvatima. Prilikom nošenja slike, nosači su se na brdu Kondžilu odmarali i tada se dogodilo čudo. Sliku više nisu mogli podići sve dok se nisu zavjetovali da će je svake godine na Veliku Gospu, u procesiji, vraćati na to mjesto. Tijekom rata u BiH 1992. – 1995. slika je “dijelila” sudbinu naroda pa je tako i prozvana “velika prognanica”. Tisuće Hrvata iz Bosne hodočastilo je slici u Zagreb i Mariju Bistricu gdje je bila smještena. Slika već tada poprima obilježja simbola identiteta koji okuplja izbjegle i raštrkane Hrvate iz Bosne. Njen povratak u svetište 1999. godine danas je poprimio mitske razmjere i smatra se ključnim trenutkom u procesu početka povratka Hrvata u usorski kraj. Zadnjih godina intenzivno se radi na izgradnji svetišta Majke Božje Kondžilske i uzdizanju ovoga svetišta na nacionalnu razinu i važnost. Gradnja i promjene koje su se dogodile u zadnjih godinu dana (2012.) ne samo da su povećale značaj ovog hodočasničkog mjesta i uvele neke nove prakse, nego su stvorile sveti krajolik s istaknutim mjestima u kojima se naglašavaju ognjište, borba Hrvata u ratu, žrtve poginulih, križni put Krista te na kraju samo mjesto *Kondžilo* kao centralno mjesto, simbol postojanja i opstanka Hrvata u Bosni. Svi ti toposi svetoga krajolika čine temeljnu misiju koju *Kondžilo* kao institucijsko hodočasničko mjesto pokušava promovirati: svetost ognjišta, nužnost povratka Hrvata u Bosnu, temelji Hrvata u štovanju predaka, poginulih branitelja te vjeri u Isusa i njegovu i našu majku – “kraljicu Hrvata”.

Lejla Hairlahović

Studentica Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

KOMEMORACIJA U SREBRENICI KAO PROSTOR PROIZVODNJE IDENTITETA

Premda je jedna od temeljnih smjernica ove konferencije hrvatski identitet, ovo izlaganje se isključivo priklanja drugoj temeljnoj smjernici, propitivanju identifikacijskih procesa. Prostor u okviru kojega se promatraju ti procesi je komemoracija srebreničkih žrtava genocida, a koja prema nizu obilježja pokazuje značajke hodočašća.

U Srebrenici, mjestu u istočnoj Bosni, u srpnju 1995. godine počinjen je genocid (potvrđeno i presudom Haškog tribunala). Na mjestu nekadašnje baze Holandskog bataljona u Potočarima izgrađen je Memorijalni centar Potočari. Memorijalni centar je svega nekoliko kilometara udaljen od centra Srebrenice i u svom sastavu ima i Fabriku akumulatora gdje su počinjene egzekucije te mezarje na kojem će, nakon završetka ekshumacija, biti ukopano ukupno 8372 žrtve (iako taj broj nije konačan). Svakog 11. srpnja u Memorijalnom centru se organizira dženaza (muslimanski vjerski obred sahranjivanja) za ekshumirane žrtve genocida iz 1995. godine. Taj dan je u Federaciji BiH Dan žalosti, dok u entitetu kojemu Srebrenica pripada, Republici Srpskoj, nije.

Program obilježavanja godišnjice genocida se utvrđuje u okviru organizacionog odbora, a načini na koji ljudi odaju počast nevinim civilima su različiti. Prisustvo na ceremoniji simbolizira potrebu za jačanjem etničkog i političkog identiteta pa su stoga svi mediji nekoliko dana prije Srebrenice u službi buđenja svijesti Bošnjaka o strašnom zločinu. Bošnjačko jedinstvo nastoji se postići reaktiviranjem sjećanja na srpanj 1995. godine u Srebrenici i jasnim isticanjem žrtve u odnosu na agresora (Srbe). Pritom, govoreći o političkom identitetu, etnički se identitet (bošnjački) najčešće poistovjećuje s vjerskim (muslimanskim). Ikonografija vezana za srpanjske dane prisjećanja na genocid je ponajviše muslimanska. Mnogi koji odaju počast žrtvama smatraju to primarnom obavezom pripadnika bošnjačkog naroda. I organizacija komemoracije je, između ostaloga, usmjerena na poticanje kohezije unutar bošnjačke zajednice na različitim nivoima, pa se tako i kroz ceremoniju uspostavljaju granice prema Drugom, ali i unutar same bošnjačke zajednice, među određenim skupinama sudionika.

Zvonko Martić

Samostan – duhovni centar “Karmel sv. Ilije”, Prisoje; student Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Marijana Belaj

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

KATOLIČKO SVETIŠTE U MUSLIMANSKOM OKRUŽJU: SURADNJA, SOLIDARNOST I MEĐURELIGIJSKI DIJALOG U OLOVU (BOSNA)

Pograničja su u pravilu plodonosan teren za one političke diskurse koji religiju koriste kao instrument u postizanju etničke integracije i kohezije, i istodobno, u drugom smjeru, kao skladište različitosti. Pritom religija postaje neodvojiva od sukoba. Istodobno, u svakodnevnom životu granice su prije prostor interakcije i razmjene nego podjele (Duijzings). Te se dvije stvarnosti, politička ili pak ona svakodnevice, upisuju u hodočasnička mjesta: dok neka od njih naglašavaju neprohodnost religijskih granica, druga su prostori suradnje, razmjene i dijaloga različitih religijskih skupina. Svetište Uznesenja Blažene Djevice Marije u Olovu, o kojemu je riječ u izlaganju, katoličko je hodočasničko odredište u gotovo stopostotnom muslimanskom okruženju, ali i svetište koje s katolicima dijele olovski muslimani. Unatoč povremenim međuvjerskim prijeporima i sukobima, kroz povijest i danas, Olovo je prije svega prostor međureligijskog dijaloga. Taj dijalog nije rezultat nekog multikulturalnog ili multireligijskog mirotvornog projekta. Naprotiv, odvija se u poimanju svetoga i u vjerskim iskustvima u vezi sa svetim, u narativnom označavanju i posvećivanju prostora, u dijeljenju životnog i hodočasničkog prostora i vremena, kroz solidarnost u izvanrednim i svakodnevnim potrebama, a podržan je prijateljskim odnosom između olovskog imama i franjevac koji upravljaju svetištem. Pritom je Marija, Isusova majka, čvrst temelj društvene razmjene, solidarnosti i suradnje, istodobno, takva društvena interakcija generira čvrstu povezanost koja nadilazi religijske podjele i podupire religijski dijalog.

Tanja Kocković Zaborski

Etnografski muzej Istre, Pazin

SUPA – ISTARSKA “LULA MIRA”

U tekstu ću prikazati kako se istarska *supa* – tradicijsko jelo/piće, koje već Josip Miličević (1988:82) naziva “simbolom istarskog folklor”, prilagodila današnjoj agroturističkoj ponudi Istre.

Pokazat ću kako je slično jelo/piće bilo poznato još od grčkih vremena, o čemu je pisala arheologinja Miličević Bradač (2007). U siromašnim životnim okolnostima kombinacija mediteranskih namirnica; žitarica, jakog i slatkog vina te maslinovog ulja konzumirala se rijetko, i to kao okrepa ili zamjena za obrok. Tek krajem 19., odnosno u 20. stoljeću, *supa* dobiva na društvenom značaju.

Posebno ću se osvrnuti na ritualno-društveni aspekt konzumiranja istarske *supe* koja se ispija(la) u društvu uz razgovor, a ponekad i uz pjesmu. Slika koju mnogi opisuju, pa tako i Drago Orlić (2001:165), prepuna je raznih simbola, poput *bukalete* – keramičkog vrča, *ognjišta* oko kojeg se društvo okuplja i gdje se pije *supa*...

Danas je moguće naručiti *supu* u turističkim seljačkim gospodarstvima – agroturizmima u Istri, iako se u većini slučajeva ne nalazi na jelovnicima. Domaći gosti naručuju *supu*, dok se stranim gostima (većinom zapadnim Europljanima) ona nudi gotovo sramežljivo. Sam čin zajedničkog ispijanja *supe* iz jedne *bukalete* kod jednih će izazvati osjećaj zadovoljstva i potvrdu pripadnosti određenoj zajednici, a kod drugih gađenje zbog mogućnosti zaraze. Svojim radom pokušat ću odgovoriti na pitanje kakvo to mjesto zauzima istarska *supa*, jedan od prepoznatljivih elemenata istarske gastronomije danas.

Tamara Nikolić Đerić

Etnografski muzej Istre, Pazin

NACIONALNI VS. REGIONALNI IDENTITET: PRIMJER ISTARSKIH ISELJENIKA U ARGENTINI

Suvremeno društvo pred čovjeka postavlja niz mogućnosti i izazova u procesima identifikacije s/u bezbroj situacija, zajednica i uloga. Identiteti migranata su samim time još kompleksniji, s obzirom na prostornu dimenziju samog fenomena kroz čiju se promjenu uvode nove komponente koje direktno utječu na formiranje novih-starih identiteta. Nakon uvodnog dijela, gdje će biti riječi o teorijskim pristupima identitetu, metodi istraživanja i društveno-povijesnim prilikama u kojima su Istrani tijekom prvih desetljeća dvadesetog stoljeća napuštali Istru, na temelju iskaza kazivača pokušat ću rasvijetliti neka pitanja koja se kroz iskaze nameću.

U prvom redu iznijet ću mogućnosti sagledavanja nacionalnog identiteta kao nametnutog i artificijalnog naspram regionalnom (istarskom) koji kazivači doživljavaju/prihvataju kao nešto "prirodno" i blisko. Osim toga, spomenuti identiteti sagledat će se u kontekstu strategija "preživljavanja" u kriznim situacijama gdje su određeni etnici privilegirani u odnosu na druge.

Izlaganje ima za cilj ukazati na mnogostruke nacionalne i regionalne identitete koji se mogu ispoljiti kod pojedinaca, ali i čitavih zajednica, ali i na činjenicu da se spomenuti identiteti često koriste u trenutnim prilikama isključivo radi osobne koristi, a ne osjećaja pripadnosti određenoj naciji.

Ivona Orlić

Etnografski muzej Istre, Pazin

ETNOGRAFSKI MUZEJ ISTRE KAO ČUVAONICA IDENTITETA

Etnografski muzej Istre proslavio je svoju 50. godišnjicu postojanja. U svojim idejnim začecima trebao je podržati i naglasiti (možda čak i pronaći, iskopati, konstruirati, ili barem osvijestiti) nacionalni identitet, nacionalni hrvatski identitet, koji je trebao biti u službi formiranja nadnacionalnog jugoslavenskog identiteta. Takav je hrvatski identitet izjednačen s ostalim nacionalnim identitetima, poput slovenskog, makedonskog, srpskog, crnogorskog, bosanskog, a koji su zajedno činili jugoslavenski identitet.

S druge strane, taj nacionalni hrvatski identitet morao je nadjačati nacionalni talijanski identitet koji je imaginarno i/ili stvarno postojao u Istri. Zanimljivo je da

danas, nakon pola stoljeća, taj isti muzej predstavlja ili pokušava predstaviti, odnosno podržati, naglasiti i konstruirati regionalni istarski identitet koji se itekako poziva na postojanje talijanskog kulturnog nasljeđa Istre.

Muzej je po definiciji mjesto gdje se čuvaju predmeti. Etnografski muzej Istre regionalni je muzej u kojemu se čuvaju predmeti koji predstavljaju jednu regiju, u ovom slučaju istarsku. Kako ti isti muzejski predmeti, kao nešto što je opipljivo i konkretno, mogu u jednom vremenskom okviru predstavljati nacionalni i nadnacionalni identitet, a u drugom vremenskom periodu predstavljaju regionalni identitet? Jesu li onda ti identiteti istovjetni ili su poput koncentrične kružnice gdje ona veća guta manju/manje te postaje/postaju njezin sastavni dio? I je li problem dihotomije predmeta u samim predmetima, u vremenu, mjestu (muzeju), kontekstu, marketingu, politici, ili u samom identitetu? Je li dihotomija od muzejskih artefakata do identiteta prirodni proces rasta i promjene i kako se muzej kao mjesto u kojem se čuva identitet snalazi u toj ulozi? Sve su to pitanja o kojima će se raspravljati u referatu.

SESIJA: HRVATI U BOKI KOTORSKOJ

Marijeta Rajković Iveta

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

IDENTITETI HRVATA U BOKI KOTORSKOJ

U izlaganju se problematiziraju razine identiteta Hrvata u Boki kotorskoj. Imajući u vidu život u pograničnom području, željelo se detektirati “druge” na lokalnoj, regionalnoj, etničkoj i nacionalnoj razini. Nastojalo se saznati koliko je život u različitim državnim uređenjima tijekom jednog stoljeća, od kraja 19. do početka 21. stoljeća, utjecao na subjektivne i objektivne konstrukcije identiteta. Koliki su utjecaj na njih imale promjene državnih granica nakon što su osamostaljenjem Republike Hrvatske Hrvati u Crnoj Gori postali hrvatska dijaspora, odnosno manjinska zajednica Hrvata u Crnoj Gori? Istraživačkim pitanjima obuhvaćeni su čimbenici na makro i mikro razini. Osim promjena nacionalnih granica, migracijske mobilnosti utjecale su na konstrukcije identiteta i na selektiranje specifičnosti koje predstavljaju markere identiteta pojedinih zajednica. Najmasovnije migracije bile su nakon Drugog svjetskog rata, u kontekstu deagrarizacije i industrijalizacije Crne Gore, te početkom 1990-ih godina s počecima raspada SFR Jugoslavije i osamostaljenjem pojedinih republika. Unatoč depopuliranosti ruralnog zaleđa, njegovi bivši stanovnici i potomci preko udruga nastoje spriječiti odumiranje sela te održati međusobne veze i kontinuitet življenja u njima. Prilikom propitivanja načina na koji ovaj hrvatski dijasporski ogranak želi očuvati etnokulturni identitet, uočena su dva najvažnija parametra: važnost očuvanja elemenata tradicijske kulture te gravitiranje Republici Hrvatskoj, posebice južnoj Dalmaciji i Zagrebu kao glavnom gradu (zbog svakodnevnih potreba, školovanja, zdravstvenih usluga i sl.). Identiteti su istraživani kao relacijski, kontrastivni, situacijski i dinamični koncepti. Etnografska građa prikupljena je terenskim istraživanjem, na osnovi narativnih konstrukcija i projekcija četrdesetak Bokelja u desetak lokaliteta (Gornja Lastva, Donja Lastva, Tivat, Perast, Mrčevac, Bogdašići, Muo, Kavač, Prčanj, Donji Stoliv, Gornji Stoliv, Dobrota i Lepetane). Kao sekundarni izvor korištena je arhivska građa.

Tihana Rubić

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

OBITELJSKI ŽIVOT I ODNOSI KAO ČIMBENICI IDENTIFIKACIJE

Na osnovi terenskog istraživanja provedenog u svibnju 2009. godine u više lokaliteta na području Općine Tivat u Boki kotorskoj, u okviru bilateralnog istraživačkoga projekta usmjerenog na tradicijski i suvremeni život Hrvata Bokelja te na prisutnost, kontinuitet i značajke etnokulturnoga hrvatskog identiteta, izlaganjem će se predstaviti izbor etnografskih podataka dobivenih istraživanjem o obiteljskom životu, o mikro razinama (pojedinaac, obiteljska zajednica) svakodnevnoga socioekonomskog života bokeljskih Hrvata te o obrascima i specifičnostima obiteljskih i rodničkih uloga. Na osnovi tih podataka bit će predstavljena i pojedina tumačenja autorice o odnosu obiteljski život – procesi identifikacije, na primjeru ove etničke skupine. Izlaganjem se ukazuje na to da je obitelj simbolička i ekonomska zajednica te *mjesto* kontinuiteta, ali i mijena kulturnog identiteta. U izlaganju će poseban fokus biti stavljen na pojedine (tradicijske) značajke obiteljskih odnosa i obiteljskog života Hrvata Bokelja u prošlosti i danas, koji na raznim razinama svakodnevno u suvremenom kontekstu funkcioniraju i kao čimbenici u procesima etničke i kulturne identifikacije, odnosno kao markeri etničkog i kulturnog identiteta manjinske zajednice.

Autorica interes usmjerava kako prema pojedincu i obiteljskoj zajednici u prošlosti i danas, tako i prema širim razinama identifikacije – pripadajućoj etničkoj zajednici. S obzirom na dosadašnja istraživanja identiteta u okviru domaće etnologije i kulturne antropologije, izlaganje se ne otklanja od obrasca etnološkog zanimanja za identitet, prema kojemu je interes za temu identiteta usmjeren direktno i primarno na etnički determinirane pozicije (moći) i identitete zajednica te ponavljajući set istraživanih razina identiteta, poput nacionalnih, (etno)konfesionalnih i etničkih. Ipak, direktno se analiziraju i razne druge, kapilarne razine čovjekovih identifikacija i uloga u svakodnevnom životu (poput klasnih, rodničkih, generacijskih i obiteljskih), na razini naracija i praksi, koje su, dakako, umnogome prožimajuće s etnicitetom i, na primjer, kontekstom manjinske zajednice.

IDENTITET I SVADBENI OBIČAJI BOKELJSKIH HRVATA

Klasična etnografska literatura i arhivski izvori na temu svadbenih običaja hrvatskog stanovništva u Boki kotorskoj su neobično brojni te relativno iscrpni. Opisuju uglavnom razdoblje od kraja 19. do sredine 20. stoljeća, a terensko istraživanje provedeno tijekom 2009. godine i njegov nastavak (dopunskog i kontrolnog karaktera) izveden tri godine kasnije, bili su fokusirani na aspekte tradicijske svadbe u vremenskom rasponu od kraja Drugog svjetskog rata do prvih godina 21. stoljeća. S obzirom na veliku količinu referentne građe iz starijih razdoblja, prvenstveno se propitivao kontinuitet tradicijskog obrasca. Već je na terenu bilo razvidno kako se neočekivano velik broj elemenata “stare svadbe” zadržao u upotrebi sve do današnjih dana, a analiza građe prikupljene tijekom prve istraživačke kampanje dala je naslutiti kako su se očuvali upravo zahvaljujući činjenici da predstavljaju bitan čimbenik u procesima identifikacije lokalne manjinske zajednice. Prikupljena građa dala je naslutiti kako je razina nacionalnog identiteta najizraženija. Većina sugovornika samoinicijativno je komparirala elemente vlastitih običaja s običajima crnogorskog stanovništva kako bi istaknuli jasnu distinkciju, poput prakse da se kod Hrvata ne odlazi po mladu već se dvije svadbene povorke sastaju pred crkvom, načina ukrašavanja *bandijere* (svadbenog barjaka) itd. Lokalna razina također je prilično naznačena u kazivanjima. Kroz nju se stanovništvo istraživanih lokaliteta na temelju manjih razlika u pojedinim običajima (poput broja i sastava svatovskih časnika, običaja koji prate dolazak mlade u novi dom itd.) identitarno diferencira u odnosu na druga sela, o čemu u konačnici svjedoči mnoštvo zabilježenih anegdota. I konačno, u pojedinim slučajevima isticana je razina regionalnog identiteta, uglavnom u kontekstu negativnog stereotipa. Kroz elemente društvenog sjećanja na neke “zaboravljene” prakse, poput primjerice običaja dogovorenih brakova između dviju obitelji bez konsenzusa djece, prikazana je jasna razlika između domicilnog stanovništva (u globalu Bokelja, nevezano uz vjersku, etničku/nacionalnu pripadnost) koje je bilo “kulturno i svjetsko” te “onih gore”, tj. Crnogoraca naseljenih s druge strane nekadašnje austrougarske granice, koji su u naracijama nerijetko karakterizirani u dijametralno suprotnom svjetlu.

Koraljka Kuzman Šlogar

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

“JA SAM HRVAT, ALI SAM SLOVAK” – MODUS VIVENDI JEDNE ETNIČKE ZAJEDNICE

Nakon perioda turbulentnih društveno-političkih promjena koje su se odvijale tijekom 20. stoljeća, a koje su se negativno odražavale na manjinski položaj i etničke identifikacije slovačkih Hrvata, sa slomom socijalizma u Čehoslovačkoj 1989. godine te uspostavom samostalnih država Hrvatske i Slovačke par godina kasnije, započinje najnovija epoha kulturnog i etničkog preporoda Hrvata u Slovačkoj u kojoj se oni nastoje afirmirati kao etnička manjina. Tako se unazad dva i po desetljeća uočava trend legitimacije i isticanja hrvatskih etničkih obilježja, popraćen festivalizacijom kulture te uvođenjem novih tradicija.

No, pri analizi ovih procesa na vidjelo izlaze i njihovi pokušaji političkog balansiranja na granici želje da se identificiraju kao etnički Hrvati te javno iskažu ponos tom činjenicom i težnje da pritom ne izazovu nikakvu sumnju u svoju građansku lojalnost i pripadnost slovačkoj državi. S jedne strane ne kriju kako s velikim nestrpljenjem iščekuju ulazak Hrvatske u EU, uvjereni da će brisanje granica rezultirati učestalijim odlascima u Hrvatsku i brojnijim kontaktima, pridonijeti povećanju interesa mlađih generacija za učenje hrvatskog jezika kao i učvršćenju njihovog hrvatskog identiteta. S druge strane, Slovačku nazivaju domovinom i pronalaze svoj modus vivendi u isticanju apolitičnosti koju smatraju ključem skladnog suživota sa Slovacima, odnosno uspješne inkorporacije u slovačko društvo.

Milana Černelić

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

OBNOVLJENI BUNJEVAČKI OBIČAJ OPHODA KRALJICA KAO SVOJEVRSNI PRIMJER FOLKLORIZACIJE IDENTITETA MANJINSKIH ZAJEDNICA U MAĐARSKOJ

U izlaganju ću se u osnovnim crtama osvrnuti na običaj ophoda kraljica u Bunjevaca u Mađarskoj, koji se prakticirao više-manje sve do Drugog

svjetskog rata, nakon kojega su se promijenile političke prilike u kojima nije bilo poželjno održavati manjinske običaje, što je utjecalo na gubljenje ove običajne prakse. U devedesetim godinama 20. stoljeća dolazi do oživljavanja inicijativa za obnavljanje pojedinih segmenata tradicijske kulture. Jedan od takvih običaja su i ophodi kraljica, koji Bunjevci ovoga područja izdvajaju kao njima svojstven običaj, po kojemu se razlikuju od Drugih u okruženju te na taj način ovaj obnovljeni običaj postaje simbol identiteta ove manjinske zajednice u Mađarskoj. Ukratko ću se osvrnuti na obilježavanje ovoga običaja, na temelju podataka iz literature, kao i razgovora s kazivačima u bunjevačkim naseljima u Baji i okolici. Predstaviti ću izvođenje samoga ophoda u suvremenom kontekstu – budući da sam na Duhovski ponedjeljak 2012. godine sudjelovala u njegovom izvođenju kao promatrač u naseljima Vancaga (predgrađe Baje) i Kaćmar, ukazat ću na okolnosti njegove obnove, pripreme i konačno održavanje samoga običaja u uvjetima kada njegovi izvođači, djevojčice, pripadnice hrvatske manjinske zajednice, manje-više ne poznaju svoj materinji jezik na kojemu izgovaraju tekst čestitke domaćinima čiju kuću obilaze. Obnavljanje ovoga običaja svojevrstni je primjer folklorizacije identiteta, korištenja odabranih folklornih elemenata manjinske kulture kao markera identiteta putem javnog manifestiranja pojedinih segmenata tradicijskog kulturnog nasljeđa.

Eszter Punczman

Studentica Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

PROMIŠLJANJA ZAGREBAČKIH I BUDIMPEŠTANSKIH STUDENATA O MAĐARSKOJ I HRVATSKOJ KULTURI I IDENTITETU

Cilj rada je predstaviti rezultate istraživanja temeljenog na promišljanjima zagrebačkih i budimpeštanskih studenata o tome što su simboli mađarske i hrvatske kulture te njihovoga nacionalnog i etničkog identiteta. U istraživanju sam primijenila psihološka znanja i metode na teme kojima se bave društvene i humanističke znanosti te se zalažem za prakticiranje interdisciplinarnosti pri ovakvim studijama. Pitanja o različitim kulturama, nacionalnosti i etničkom identitetu su popularne teme politike nacionalnih država. Naime, skupine se razlikuju po određenim svojstvima i karakteristikama koje su ugrađene u njihovu identifikaciju i procese diferencijacije, što se odražava i u stavovima pripadnika tih skupina. U radu polazim od teze da simboli identiteta sadrže duboko ukorijenjene motive koji se prenose i transgeneracijski. Moja studija je provedena među 180 zagrebačkih i 150 budimpeštanskih studenata. U dijelu

istraživanja ispitivane su pozitivne identifikacije na temelju psihoanalitički orijentiranog psihološkog testa "Metamorfoze", čija je autorica Jacqueline Royer. Pritom se pažnja usmjerava na simbole pri imaginaciji grupnog identiteta. Na osnovi navedenoga testa oblikovala sam pitanja kao što su: *Što bi moglo biti hrvatstvo (u Zagrebu, mađarstvo u Budimpešti)? Uz svaku temu navedite po jedan simbol: koji/a 1. predmet, 2. sredstvo, 3. biljka, 4. životinja, 5. konstrukcija, ljudsko djelo, 6. dio tijela, 7. dio kuće.* Također sam, polazeći od koncepata "odabranih trauma" i "odabranih slavni momenata" Vamika Volkana, ispitivala pozitivne i negativne osobine koje se pripisuju vlastitoj skupini, odnosno elemente nacionalnog i etničkog identiteta, te važnost i utjecaj koji se pripisuju pojedinim povijesnim osobama. Analizu zaključujem mislima i pitanjima otvorene naravi, kao i idejama i promišljanjima za daljnja istraživanja. Izbor istraživanja se temelji na činjenici da pripadam bunjevačkoj manjini u Bačkoj, to jest i osobno sam upoznata s pitanjima kulturnog identiteta u okviru ovih dviju nacionalnih država.

SESIJA: GRADOVI, FESTIVALI, SJEĆANJA, IDENTITETI

Marijana Paula Ferencić i Helena Mijić

Studentice diplomskog studija, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ŠETNJA KROZ POVIJEST: KULTURNOANTROPOLOŠKA ANALIZA ZAGREBAČKOG VREMEPLOVA – GORNJI GRAD U PROŠLOSTI

U ovome izlaganju predstaviti će se istraživanje u kojem je manifestacija Zagrebački vremeplov – Gornji grad u prošlosti promatrana kroz prizmu antropologije festivala, prostora i mjesta te antropologije sjećanja. Pritom je analizirano oživljavanje likova iz povijesti grada Zagreba, prostor Gornjeg grada u kojem se manifestacija odvija te uloga turizma koja se veže na konstrukciju identiteta samoga grada. Prezentacijom odabranih povijesnih likova ova manifestacija priča priču povijesti grada, njegove svakodnevice te stvarnih kao i imaginarnih protagonista (likovi iz elitne, visoke zagrebačke kulture, niži društveni slojevi te književni likovi). Mjesto Gornjeg grada tako postaje pozornicom kostimiranih osobnosti koje svojom definiranom šetalačkom rutom ispisuju nova značenja u prostoru. Rekonstrukcija povijesti grada kroz njegove povijesne ličnosti, njihovo oživljavanje i puštanje u promenu istim onim trgovima i ulicama kojima su nekoć kročili, omogućava intenzivniji doživljaj i upoznavanje s poviješću od pukog iščitavanja stranica turističkog vodiča. Istraživanjem su obuhvaćene intimne (iskustva i doživljaji posjetitelja te stanovnika Gornjeg grada) i javne naracije (turizam, mediji), koje ovom mjestu daju slojevitost i višedimenzionalnost. Analiza manifestacije Zagrebački vremeplov – Gornji grad u prošlosti progovara o mjestu kao o proživljenom iskustvu, složenim procesima konstrukcije lokalnog identiteta te o ulozi koju u tim procesima imaju turizam i društveno sjećanje.

Ives Vodanović

Studentica diplomskog studija Baština i turizam, Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

FEŠTA ISTRIANA – FESTIVALI I POSEBNA DOGAĐANJA U KONTEKSTU DESTINACIJSKE SLIKE UNUTRAŠNJE ISTRE

Ovaj rad bavi se odnosom i međusobnim utjecajima destinacijske slike te festivala i posebnih događanja na području unutrašnje Istre. Cilj rada je bio utvrditi u kojoj mjeri destinacijska slika utječe na oblikovanje i brojnost pojedinih vrsta događanja, s obzirom na dominantni sadržaj, te na koji se način ostvaruje povratna veza u kojoj događanja utječu na promjenu destinacijske slike. Pritom je korištena metoda analize sadržaja službenih internetskih stranica turističkih zajednica općina unutrašnje Istre, a pomoću službenog portala Turističke zajednice Istarske županije izrađena je lista događanja prema tipu. Metodom su obrađene 22 općine te više od 400 događanja unutar 2012. godine. Kao studija slučaja uzet je primjer Astrofesta u Višnjanu. Rezultati su pokazali da destinacijska slika utječe na brojnost i tip pojedinih događanja, ali i da događanja određenih karakteristika utječu na promjenu destinacijske slike. U prvom slučaju radi se ipak o parcijalnim utjecajima, najčešće na općim primjerima prisutnosti eno-gastro događanja, pučkih fešti i sl. S druge strane, osobitosti općina koje se ističu u pojedinačnim destinacijskim slikama ne nalaze svoj odjek u nekoj vrsti događanja, kao što je to slučaj s lokalnom prirodnom baštinom i elementima nematerijalne kulturne baštine. Događanja također utječu na destinacijsku sliku, ali ne na jednak način i istim intenzitetom. Utjecaj je najizraženiji kod događanja koja su samostalno stekla medijsku popularnost, kvalitetom se izdigla nad ostalima, potom kod onih koja se svojom posebnosti ističu nad ostalom ponudom i konačno kod događanja koja su simbiozom dvaju oblika ostvarila dominaciju nad ostalima.

Ana Vračar

Studentica diplomskog studija, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

IZGUBLJENA FIUMANITÀ I IDENTITET RIJEKE

Na osnovi građe prikupljene prilikom istraživanja u prosincu 2012. i siječnju 2013. godine, ovo će izlaganje biti posvećeno (pre)oblikovanju identiteta grada Rijeke. Korišteni navodi prikupljeni su tijekom razgovora s

pripadnicima talijanske nacionalne manjine koji su svjedočili promjenama i masovnim migracijama koje su uslijedile nakon završetka Drugog svjetskog rata. Temeljeći se na zajedničkim točkama sjećanja, na koje su se kazivači samostalno vraćali, osvrnut će se na nekadašnji izražen osjećaj identiteta riječkih Fiumana, koji oni nazivaju *fiumanità*, kao i na odnose s osobama slavenskih nacionalnosti koje su u to vrijeme pretežito živjele na obližnjem Sušaku. Prikazom istih sjećanja pokazat će neke od načina na koje se identitet Rijeke mijenjao do danas te kako ga kazivači trenutno vide. Istodobno, potaknuta reakcijama dobivenima prilikom razgovora, postaviti će pitanje u kojoj je mjeri Rijeka izgubila vlastiti identitet, odnosno koliko sada gradski identitet uopće postoji u shvaćanjima ovih kazivača. Pitanje koje se nadam otvoriti prikazom građe i iznošenjem zaključka istraživanja povezano je upravo uz zadržavanje ideje identiteta Rijeke, odnosno je li i u kojoj mjeri ta ideja iščeznula. Navedenu će pretpostavku sagledati u kontekstu dvaju velikih valova migracija, talijanskog *esoda* nakon Drugog svjetskog rata te dolaska migranata nakon Domovinskog rata. Konačno, opisanim će postupcima uputiti na poveznice koje se javljaju između oblikovanja identiteta grada Rijeke i identiteta jedne nacionalne manjine koja je u prošlosti činila velik dio riječkog stanovništva, one talijanske. Time će ujedno ukazati na značaj koji manjinska zajednica dodjeljuje vlastitom identitetu u ostvarenju onog gradskog, odnosno razmotrit će ulogu manjinskog identiteta unutar onog kolektivnog, gradskog.

Tonja Sedlar

Studentica diplomskog studija, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

“VARAŽDIN: GRAD U KOJEM ANĐELI SPAVAJU”

Prisutnost anđela kao motiva u lokalnim usmenim predajama i njihova materijalizirana pojavnost karakteriziraju naracije o gradu Varaždinu, bez obzira govorimo li o individualnim ili o institucionaliziranim predajama. Bez obzira nalaze li se na krovovima kuća, okvirima prozora ili su sakriveni u kutcima iza crkvenih zidova, varaždinski anđeli dio su lokalnih naracija o gradu. Iako su donedavno bili vezani isključivo uz usmenu predaju, s javljanjem potrebe za turističkim pozicioniranjem Varaždina u širem nacionalnom kontekstu bivaju oživotvoreni, i to kroz nekoliko različitih formi od kojih će se neke u ovom radu i istražiti. U središte analize postaviti će se varaždinski Muzej anđela koji je vrata posjetiteljima otvorio 2011. godine, čime se željelo potvrditi da iza anđela postoji nešto više od samog mita, odnosno da oni čine

vitalan dio lokalnog identiteta. Cilj ovog rada je istražiti razloge zbog kojih lokalne usmene predaje obiluju simbolima anđela, s posebnim osvrtom na društvene okolnosti njihova nastanka i reprodukcije, sve kako bi se istražilo na koji način i s kojom svrhom određene institucije, poput muzeja i turističkih ureda, koriste motive anđela pri kreiranju predodžbi o gradu Varaždinu. Potonje će se dovesti u vezu s reprodukcijom, odnosno invencijom lokalnog identiteta, posebice u okviru konteksta turističkog pozicioniranja Varaždina na karti Hrvatske. Metodom intervjuiranja nastojat će se istražiti međuodnos između individualnih naracija lokalnog stanovništva i konstrukcije lokalnog identiteta, pri čemu je pozornost usmjerena na karakter i funkcije tog odnosa. Pitanja od kojih kreće analiza usmjerena su na razumijevanje prisutnosti motiva anđela te njihove implementacije u lokalne turističke tendencije, posebice stoga što se u analizi polazi od ideje proizvodnje lokalnog identiteta, tj. njegove prilagodbe suvremenim društvenim i kulturnim okolnostima.

Kristina Vugdelija

Studentica diplomskog studija, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ČAVOGLAVE – PRIJEPORNO MJESTO SJEĆANJA

Tema rada je konstrukcija identiteta Čavoglava, mjesta u Dalmatinskoj zagori, kao mjesta nacionalnog sjećanja. Od 2003. godine u Čavoglavama se organizira proslava Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana branitelja, nacionalnog praznika kojim se obilježava godišnjica vojno-redarstvene operacije Oluja i pobjeda u Domovinskom ratu. Proslava tijekom godina postaje vrlo popularna i intenzivira se njezina prisutnost u javnom i medijskom diskursu. Konstruirana se predodžba o čavoglavskoj proslavi kao alternativnoj i konkurentskoj u odnosu na službenu državnu proslavu nacionalnog praznika u Kninu, a Čavoglave počinju zadobivati značenje svojevrsnog konkurentskog mjesta sjećanja oko kojeg se vode brojni prijepori. Konstrukcija identiteta Čavoglava bit će stoga razmatrana kroz odnos prema Kninu u okviru teorijskog koncepta društvenog sjećanja, društveno konstruiranog diskursa kojim se u sadašnjosti oblikuju predodžbe o prošlosti, koji ima ulogu legitimiranja trenutnog društvenog poretka i uspostavljanja kohezije određene zajednice, u ovom slučaju nacionalne. Čavoglavski će fenomen biti promotren u kontekstu sjećanja na jednu epizodu nacionalne povijesti, sjećanja na Domovinski rat, a analiza će biti usmjerena na značenje mjesta. Promotrit će se koja se značenja upisuju u mjesto, u kojem kontekstu te kakvo se društveno sjećanje oko tog mjesta konstruiralo.

Naila Ceribašić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

OSJEĆAJ, PRAVO I RESURS: RODNI IDENTITET U UNESCO-VU PROGRAMU NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Autorica analizira tretman roda u UNESCO-vim programima reprezentativne baštine čovječanstva, baštine kojoj je potrebna hitna zaštita i najboljih praksi. Uključujući i proglašenja iz 2012. godine, riječ je o ukupno 298 elemenata (257 reprezentativnih, 31 kojem je potrebna hitna zaštita i 10 najboljih praksi). Analiza je najprije usredotočena na sažete opise tih elemenata, među kojima samo oko trećine sadrži ikakve podatke o rodnoj dimenziji. A budući da je rod važan čimbenik u oblikovanju i ocrtavanju zajednice, odnosno jedna od ključnih dimenzija društvenih identiteta, može se zaključiti da je UNESCO-v program pretežno samo deklarativno usmjeren na zajednicu, njezino, kako se ističe u Konvenciji, “stalno rekreiranje baštine” i njezin “osjećaj identiteta i kontinuiteta”, dok u praksi pretežno slijedi postvareno shvaćanje kulturnih elemenata odijeljenih od svojih nositelja, stvaratelja i/ili dionika te od društvenog konteksta, dinamike i/ili kulturnih tijekova. No, moguće je pitanju rodnog identiteta u UNESCO-vu programu pristupiti i drukčije. Pojedini primjeri ženske baštine uključene na UNESCO-ve popise (makar oni zasad bili malobrojni), a usto i kritike UNESCO-va programa koje dolaze iz akademskog kruga, pa i rasprave u okviru samoga UNESCO-a naznačuju proces preusmjeravanja problematike identiteta od isključivo poetike pripadanja (što se očituje u većinom sentimentaliziranoj naraciji o važnosti baštine za osjećaj pripadnosti) na područje političkih prava (naročito u smislu odnosa kulturnih i ljudskih prava) i područje ekonomske iskoristivosti baštine (zasad naročito u aspektu vlasništva nad baštinom i komodifikacije elemenata upisanih na UNESCO-ve popise). Drugim riječima, čini se da je na djelu proces redefiniranja samoga pojma identiteta, koji se s pitanja osjećaja jedinstvenosti i kontinuiteta proširuje i na pitanje prava u političkoj sferi i pitanje resursa u ekonomskoj sferi.

Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

KONVENCIJA O ZAŠTITI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE: PRAKSA I REFLEKSIJA

Hrvatska je od 2005. godine potpisnica UNESCO-ve *Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* te od tada aktivno sudjeluje u njezinoj implementaciji, odnosno procesima nominacije i izbora kulturnih dobara za upis na liste nematerijalne kulturne baštine. Do danas je na dvije UNESCO-ve liste (Reprezentativna lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i Lista nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita) upisano trinaest kulturnih dobara, a domaći “popisi” zaštićenih ili preventivno zaštićenih kulturnih dobara – koji funkcioniraju i kao svojevrsna priprema za upis na UNESCO-ve liste – i dalje se popunjavaju novim nematerijalnim kulturnim dobrima. Unatoč doista primjetnoj zastupljenosti domaćih kulturnih dobara na UNESCO-vim listama – *Četvrti na svijetu! Prvi u Europi!* – u hrvatskoj je akademskoj zajednici te posljedično i u javnosti uopće, izostala, izuzmemo li nekoliko priloga, informirana i argumentirana rasprava o svrsi, učincima i problemima koji se javljaju na različitim razinama procesa implementacije *Konvencije*. Dok s jedne strane, dakle, “cvate” praksa koja uključuje nominacije i izbore kulturnih dobara u kojoj ne samo da sudjeluju stručnjaci (etnolozi i folkloristi) nego joj daju i presudan pečat, s druge je strane refleksija, koja se od tih istih stručnjaka (etnologa i folklorista) očekuje, gotovo neznatna. U izlaganju ćemo se pozabaviti tim *neskladom* između prakse i refleksije na domaćem terenu te istaknuti važnost kritičkog odnosa prema UNESCO-vim programima nematerijalne kulturne baštine.

Ivana Katarinčić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

VIŠESTRUKI IDENTITETI TANGA

Tango je 2009. godine upisan na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Sastavni elementi tanga su ples, glazba i stihovi. Podnositeljice zahtjeva za njegovim upisom su dvije južnoameričke države: Argentina i Urugvaj.

Početkom 20. stoljeća na engleskim su kongresima standardizirani plesovi koji su migracijama stanovništva na europsko područje pristigli s južnoameričkog područja. Ti se plesovi danas plešu na sportsko plesnim natjecanjima kao

sportski plesovi. Oni su odijeljeni u latinskoameričku i standardnu skupinu sportskih plesova gdje tango pripada potonjoj.

Izvedbe standardiziranog sportskog tanga, tanga upisanog na UNESCO-vu listu ili tanga koji se podučava u zagrebačkim plesnim školama pod nazivom tanga ili onog koji se podučava pod nazivom Argentinskog tanga umnogome se razlikuju.

Vodeći se idejom da se termini *plešuća tijela, prostor i mjesto* ne mogu smatrati univerzalnim koncepcijama (Grau 2011), u izlaganju će se problemski iznijeti pitanje višerazinske egzistencije tanga kroz njegove različite percepcije i prakse.

Iva Niemčić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

INTERNETSKA PREZENTACIJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

U sklopu projekta “Hrvatska nematerijalna kulturna baština, društveni identiteti i vrijednosti” financiranog od Hrvatske zaklade za znanost, nastao je i ovaj manji projekt o mačevnim plesovima u Hrvatskoj i njihovoj internetskoj prezentaciji. Značajan dio hrvatske baštine su tradicijska plesna zbivanja, a unutar njih posebnu cjelinu čine mačevni plesovi. Različitost vrsta mačevnih plesova koji su se plesali i još se uvijek plešu nameće potrebu za njihovim sustavnim očuvanjem i suvremenom prezentacijom. Dije se u tri skupine, tzv. bojevni, svadbene i lančani plesovi s mačevima. O njihovoj važnosti u Hrvatskoj govori i činjenica da su sve vrste mačevnih plesova zastupljene u Registru kulturnih dobara RH. Nematerijalna kulturna baština prepoznata je kao jedan od najvažnijih suvremenih čimbenika razvoja identiteta lokalnih zajednica, koji ukazuje na povezanost pojedinca i zajednice u kompleksnom dijalogu između prošlosti i sadašnjosti. Mačevni plesovi se u lokalnim zajednicama izvode redovito i dio su tradicijskih zbivanja kojima lokalne zajednice slave svog sveca zaštitnika ili se pak izvode tradicionalno kao dio pokladnih zbivanja ili na blagdan Duhova. Za zajednice su takva plesna zbivanja dio identiteta, ponosno ističu vrijedno i neophodno poštivanje nasljeđa koje su preuzeli od roditelja i dalje prenose na svoju djecu. S druge strane, šira je zajednica prepoznala vrijednost i posebnost navedenih kulturnih dobara već uvrštavanjem u Registar kulturnih dobara RH. Isto tako je npr. *moreška* prepoznata kao osebnost grada Korčule, a i cijele Hrvatske po svojoj jedinstvenosti i postala je jednom od nezaobilaznih ponuda u kulturnom turizmu Korčule.

Budući da suvremeni pristupi na području očuvanja i valorizacije baštine predviđaju dosljednu primjenu informatičke tehnologije, cilj ovog projekta je omogućiti laki pristup informacijama vezanim uz mačevne plesove na području Hrvatske te njihovu prepoznatljivost i dostupnost pomoću kalendara kulturnih zbivanja tijekom godine, što sustavno izostaje. Putem radionica potaknuli smo i osposobili pojedince iz lokalnih zajednica da se priključe u kreiranje i ažuriranje podataka na prezentaciji. Na taj je način lokalna zajednica kao nositelj nematerijalnog kulturnog dobra aktivno uključena u virtualno predstavljanje, a istovremeno i potaknuta na prikupljanje arhivskih fotografija, bilježaka te vođenje popisa bivših i aktivnih sudionika. U ovom izlaganju govorit ću o odazivu lokalnih zajednica, njihovim očekivanjima i razočarenjima uvrštavanjem u Registar kulturnih dobara RH.

Joško Čaleta

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

TRADICIJSKA IZVEDBA KAO (PO)GRANIČNO VLASNIŠTVO – SLUČAJ OJKANJA, ZAŠTIĆENE NEMATERIJALNE BAŠTINE

Ojkanje je u stručnim krugovima uvriježen naziv za najstariji sloj arhaičnih, tradicijskih pjevanja na hrvatskim područjima koja po etnografskoj podjeli spadaju u područje dinarskog areala – *Dalmatinskog zaleđa*, Ravnih kotara, Bukovice, podvelebitskog kraja, Like, Korduna, karlovačkog područja, Pokuplja, Turopolja i Posavine. Radi se o arhaičkom pjevanju za koje je karakteristična specifična vokalna tehnika – potresanje glasom *iz grla*. Ovu vrstu pjevanja, koju danas u većini krajeva nazivaju *starovinskim*, *starinskim* pjevanjem, izvodi pojedinac solo ili mnogo češće pojedinac uz pratnju drugoga glasa koji u momentu potresanja leži na duljem pratećem tonu. Svoju novu “mladost” ojkanje doživljava početkom 21. stoljeća; Ministarstvo kulture RH prepoznalo je važnost ovog tradicijskog načina pjevanja te ga upisom u Registar kulturnih dobara RH istaknulo kao nematerijalnu baštinu vrijednu javnoga promoviranja i poticanja lokalne kreativnosti i različitosti, posebno zbog njegove specifičnosti na području dinarskog areala.

Sve ove radnje prethodile su nominaciji, a zatim i upisu na UNESCO-vu listu – glazbeni izričaj ojkanje je 2010. godine upisan na UNESCO-vu Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. Problemi (ne)jasnog definiranja glazbenog fenomena u tom su momentu postali aktualni. Posebno se to odnosi na ulogu izvođača, nositelja tradicije koji u javnom priznanju i isticanju vrijednosti njihovih vještina vide osobne zasluge te se u mnogim situacijama poistovjećuju s (kompleksnim) glazbenim

fenomenom. Izlagač, aktivno uključen u proces prepoznavanja i priznavanja tradicijskog fenomena, na slučaju predstavljanja otkanja na međunarodnom festivalu Croatia, La Voici u Parizu pokušat će prikazati nedoumice, ali i medijsku “pažnju” kao refleksiju pariškog nastupa.

Tvrtko Zebec

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

REGISTRACIJA KULTURNIH DOBARA – STVARANJE BAŠTINE I UGLEDA I/ILI ISPROBAVANJE MOĆI

UNESCO-va *Konvencija* (2003) na najvišoj je međunarodnoj razini potaknula procese registracije nematerijalne kulture u mnogim zemljama potpisnicama. Hrvatski Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara od 1999. godine obuhvatio je i nematerijalnu kulturu kao predmet moguće registracije. Proces registracije nematerijalne kulture kao kulturnih dobara, međutim, počeo je u nas tek 2008. godine potaknut upravo mogućnošću nominiranja na međunarodnoj UNESCO-voj razini. Prvotno potaknut i provođen odozgo, na poticaj Ministarstva kulture, proces intenzivno kreće u suprotnom smjeru, što znači da su medijska vidljivost i ugled UNESCO-a utjecali na lokalne zajednice koje bi što prije željele registrirati svoju nematerijalnu kulturu na UNESCO-ve popise ne znajući koje uvjete prije toga moraju zadovoljiti. Posrednička uloga etnologa i folklorista u primijenjenim aktivnostima i suradnji između lokalnih zajednica i administracije (lokalnih uprava, konzervatorskih odjela i Ministarstva) često je nezahvalna i upitna. Mogu li argumenti struke i postavljeni kriteriji UNESCO-a odgovoriti na mijene društvenih i političkih trenutaka te odnosa moći u kojima se zbivaju identifikacijski procesi? Mijenjaju li se kriteriji sukladno mijenama društvenih odnosa i moći? Na primjerima upisa nematerijalne kulture u nacionalni Registar kulturnih dobara tražit će se odgovori na ta pitanja.

SESIJA: IDENTITETI U ETNOLOGIJI I KULTURNOJ ANTROPOLOGIJI

Aleksandar Bošković

Institut društvenih nauka, Beograd i Univerzitet u Beogradu

IDENTITET U SAVREMENOJ ANTROPOLOŠKOJ TEORIJI

Identitet je jedan od ključnih koncepata savremene socijalne i kulturne antropologije, ali u isto vreme i pojam koji izaziva oštre kritike (Handler, Brubaker) i nedoumice. Neki autori pokušavaju da ukažu na njegovu sveprisutnost kroz istoriju antropologije (Strathern, Goodenough), dok drugi upućuju na njegov ipak ključan značaj danas (Sökefeld). Ispitivanje granica identiteta nas vraća nekim klasičnim studijama koje su ispitivale *granice* različitih identiteta (Barth), mestima na kojima se antropološka ispitivanja susreću sa onima iz drugih disciplina, kao što su psihologija i psihoanaliza (Moore, Viveiros de Castro), ali poziva i na preispitivanje savremenih transkulturnih, globalnih fenomena (Eriksen). Osnovni cilj ovog izlaganja jeste da uputi na značaj proučavanja kategorije identiteta, i to ne samo u konkretnim područjima antropoloških istraživanja (etnicitet, rasa, rod, kultura, profesija, politika, ideologija, itd.), već i kroz ispitivanje različitih teorijskih modela u kojima se “problem” identiteta postavlja kao jedno od ključnih pitanja za razumevanje mesta i uloge antropologije u savremenom svetu.

Tomislav Pletenac

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

“NAROD JE NAJNIŽI SLOJ NAŠEGA NARODA”. HRVATSKA ETNOLOGIJA IZMEĐU KLASNOG I ETNIČKOG IDENTITETA

U svom pokušaju konceptualizacije temeljnog pojma etnologije Antun Radić na pitanje: “Tko je narod?” odgovara teom kako je narod najniži sloj našega naroda. Kasnije se ta Radićeva definicija u potpunosti gubi iz utjecajnog etimološkog definiranja etnologije kao znanosti o narodu. “Naš narod” postaje općeniti narod, etnička grupa, što je etnologiju dovelo u paradoksalni položaj. Naime, ukoliko bi se doista radilo isključivo o etničkom poimanju etnologije ili istraživanju etničkih obilježja kulture, to bi značilo kako je etnografski subjekt

u poziciji potrage za etničkim identitetom i ne pripada narodu, već je stranac. No pažljiviji pogled u prvih pedesetak godina etnografske produkcije u Hrvatskoj daje sasvim drugačiji sliku. Prvi profesionalni i amaterski etnografi upravo su svoju etnografsku aktivnost često argumentirali osobnom pripadnošću etničkoj grupi. To bi nadalje značilo kako se etnologija bavila nečim što je ionako već posjedovala – etničkom identifikacijom. Klasni je identitet nakon Radića tako ostao potisnut, pa možda i poreknut. No kako je to već psihoanaliza uočila, ono što je potisnuto vraća se na različite načine. U tekstu se provodi analiza poreknutog klasnog identiteta i načina na koji je ta ekonomija potisnutog djelovala na održavanje klasne razlike. Etnologija je na taj način, umjesto diskurzivne formacije za klasno pregovaranje (što je bio primarni cilj Antuna Radića), postala mjesto pritajenog održavanja klasne razlike. Ono što je dodatno kompliciralo konstrukciju etnološkog znanja jest zadržavanje takvog mehanizma potiskivanja i u socijalizmu koji je, unatoč svim negativnostima koje donosi diktatura, svoj etos gradio na klasnoj inkluziji (kroz modernizaciju i obrazovanje).

Sanja Lončar

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ISTRAŽIVANJA I RAZMIŠLJANJA O NARODNOM GRADITELJSTVU U KONTEKSTU RASPRAVA O HRVATSKOM NACIONALNOM IDENTITETU

Političke, društveno-ekonomske i kulturne prilike u Hrvatskoj utjecale su na učestalost, razloge, načine i lokacije provođenja terenskih istraživanja i prikupljanja etnografske građe. Također, utjecale su i na odabir istraživanih segmenata narodne kulture ili svakodnevice te njihovo korištenje u svrhu stvaranja ili jačanja nacionalne/regionalne/lokalne baštine i identiteta. U istraživanju i interpretiranju pojedinih etnoloških tema značajan su doprinos kroz 19. i 20. stoljeće, osim etnologa, dali i stručnjaci iz drugih područja. U izlaganju se prate okolnosti u kojima su, tijekom posljednjih desetljeća 19. stoljeća i prvih desetljeća 20. stoljeća, arhitekti, inženjeri i povjesničari umjetnosti provodili istraživanja narodnog graditeljstva u Hrvatskoj. Njihovo je prikupljanje etnografske građe bilo potaknuto i praćeno razmišljanjima i raspravama o njenom korištenju u svrhu stvaranja narodnog/nacionalnog stila u arhitekturi, tj. stvaranja i jačanja nacionalnog identiteta. Autorica analizira na koji se način pritom govorilo i pisalo o istraživanju i zapisivanju etnografskih podataka o narodnom graditeljstvu, što se i gdje istraživalo,

koje se graditeljstvo prepoznavalo kao vrijedno bilježenja i daljnjeg korištenja u procesima identifikacije. Analize se temelje na razmišljanjima pojedinih istaknutih pojedinaca, nerijetko i sudionika spomenutih istraživanja (I. Kršnjavog, N. Kolar, S. Planića, A. Freudenreicha i dr.).

BILJEŠKE

hed
hrvatsko etnološko društvo
croatian ethnological society

FILOZOFSKI
FAKULTET

etnologiju i
folkloristiku
Institute of
Ethnology and
Folklore Research
Institut za